

PORODICA KAO FAKTOR PODSTICANJA DAROVITOSTI

Rezime: U okviru uvodnog izlaganja, u sedam kraćih poglavlja koja predstavljaju koherentnu celinu, autor ukazuje na probleme prirode, karakteristika (osobnosti) i identifikacije darovitosti, specifičnosti i sredine u kojoj žive i razvijaju se darovita deca, mogućnosti njihovog podsticanja i razvoja, kao i promene koje se dešavaju u savremenoj porodici. Cilj izlaganja je da se ukaže na bitne probleme koji karakterišu porodičnu sredinu talentovane (darovite) dece i podstakne diskusija i rasprava u okviru međunarodnog naučnog skupa „Porodica kao faktor podsticanja darovitosti“ (14. okrugli sto).

Gljučne reči: darovitost, talenat, roditelji, porodica, vaspitanje, podsticanje i razvoj, vrednosti.

Priroda darovitosti

Roditelji su u položaju da upoznaju prirodu darovitosti, osobnosti i potrebe darovite dece, kako bi bili u mogućnosti da, na odgovarajući način, podstiču, podržavaju i neguju različite talente deteta.

Darovitost je *samo jedan od oblika* ukupnog razvoja. Darovito dete, posebni talenti i socijalna sredina, pružaju mogućnosti za razvoj i manifestovanje različitih osobnosti i svojstava ličnosti.

Čovek predstavlja *povezanost i celinu* najmanje tri činioca: *nasledne strukture*, koja se odlikuje velikom plastičnošću; *socio-kulturne okoline (sredine)* i onoga što se *svojim učenjem i delovanjem dogradilo* (Herman Giesecke).

Darovitost je dugo vremena povezivana sa visokim intelektualnim i akademskim postignućima. IQ testovi ukazuju *samo na jedan značajan indikator* darovitosti. Dominantne savremene koncepcije darovitosti, koje su se pojavile u različitim kulturama, usmeravaju pažnju na visoki nivo potencijala i mogućnosti (teorija H. Gardnera) u različitim vrstama i oblastima koje prevazilaze uske akademske domene.

Pomenućemo nekoliko poznatijih teorija i shvatanja o darovitosti i mogućnostima njenog ispoljavanja: Pasoua (Passow et al., 1955), Marlanda (Marland, S.P., 1971), Renzulija (Renzulli, J.S., 1978), Valača i Kogana (Wallach N. and Kogan, N., 1969). Po našem mišljenju, potrebno je izdvojiti i naglasiti teorije Tejlora (Taylor, C., 1979) i Gardnera (Gardner, H., 1985) o *višestrukom talentu* i višestrukoj inteligenciji.

Prema teoriji višestrukog talenta najveći broj učenika je darovit bar u nekoj oblasti školskih postignuća. Tejlor, na primer, ukazuje da su sva deca darovita potencijalno, pa zato škola i nastavnici treba da nastoje da razvijaju široki raspon sposobnosti u brojnim oblastima i domenima školskih postignuća, a ne samo kada se to odnosi na pojedine učenike i pojedine sposobnosti.

Model i teorija Tejlora se veoma uspešno dopunjavaju i kombinuju sa idejom o višestrukoj (multiploj) teoriji inteligencije, izloženoj u studiji Hauarda Gardnera „*Oblici mišljenja. Teorija o višestranjoj inteligenciji*“ (1985). Gardner smatra da postoje ubedljivi dokazi o postojanju nekoliko autonomnih intelektualnih sposobnosti koje zajedno nazivamo „*ljudska inteligencija*“.

Gardner ukazuje da pojedinac nikada nije „*jak*“ u jednom domenu inteligencije i da one mogu biti zasnovane i kombinovane na više prilagodljivih načina zavisno od pojedinaca i kultura. Na ovaj način Gardner ruši uske modele psihometrijske teorije i informativnog procesa i daje široku koncepciju sposobnosti pojedinaca u mnogim domenima. Danas Gardnerov model multiple inteligencije ima veliki broj pristalica kako među teoretičarima, tako i među praktičarima koji se bave problemima nastave i učenja, što ukazuje na šire mogućnosti njene primene u razvoju sposobnosti i specifičnosti i efikasnosti učenja i nastave na svim nivoima obrazovanja. Polazeći od njene osnove, pojavili su se brojni pokreti za njeno širenje među kojima je najpoznatiji onaj pod nazivom „*Novi horizonti učenja*“.

Gardnerova teorija je podsticajna i izazovna, predstavlja osvežavajuće iskustvo i „*otvorena vrata*“ ka novom gledanju na mogućnosti učenika. Ona je inspirativna za sve one koji se bave problemima škole, nastave i učenja, da razviju model o tome kako intelektualne sposobnosti mogu da se razvijaju i vaspitavaju mnogo efikasnije u različitim situacijama i kulturnim sredinama. Ukazujući na veću raznolikost intelektualnih profila, Gardner smatra da učenici mogu da se prilagode da uspešnije uče i u slučajevima kada im nastavno gradivo nije prilagođeno, pretežno zato što imaju neku

vrstu jakih intelektualnih strana i strategija na osnovu kojih to mogu da postignu i ostvare.

Karakteristike darovite dece

Utvrđeno je da se neka svojstva darovitosti deteta manifestuju već na ranom uzrastu. To su pre svega: razvoj ranog govora i jezika (zreliji rečnik u poređenju sa rečnikom drugova i vršnjaka), rano čitanje, oštroumno posmatranje, sposobnosti koncentracije, povezivanje uzroka i posledica, a zatim, razvoj apstraktnog mišljenja, generalizovanje na osnovu činjenica, organizovanja i povezivanja iskustava, sagledavanje problema, dovrtljivost i imaginacija, tendencija da se misli logički. Darovito dete voli da diskutuje, da postavlja pitanja, teži za identifikacijom i razvojem ideja, sposobno je da brzo shvata procese, rano pokazuje sposobnosti u muzici, umetnosti, drami i plesu, osetljivo je, pokazuje upornost i entuzijazam za ono što ga interesuje, ima sposobnost uživanja – empatiju. Međutim, takva deca često nisu zainteresovana da slede ciljeve, kritična su i ne podnose pritiske. Često ih zanimaju mnoge stvari ili ideje što deluje da mnogo toga započnu ali ne završe.

Potrebno je imati u vidu da daroviti i talentovani ne predstavljaju homogenu grupu, njihove sposobnosti se iskazuju u različitosti i mnogostranosti oblika, obima i inteziteta, a različita shvatanja o darovitosti imaju brojne izvore.

Neki daroviti su samo iznad prosečni u odnosu na primenjene kriterijume, drugi su neobični i izuzetno retki; jedni su talentovani samo u jednoj oblasti, drugi su posebno i praktično sposobni u bilo kojoj: jedan broj talentovanih raspolaže izuzetnim sposobnostima i mogućnostima, ali su relativno slabo motivisani za razvoj određenih potencijala, dok su drugi visoko talentovani, ali i visoko motivisani. Neki daroviti manifestuju neobične potencijale na ranom uzrastu, dok se kod drugih to pokazuje i ostvaruje mnogo kasnije. Osim toga, postoje i kulturne razlike u tome koje se delatnosti cene i vrednuju pa, prema tome, i koje od njih će biti više i brižljivije podsticane, razvijane i negovane. Prema tome, bilo koji poseban talenat će se razvijati ili biti prigušivan u onolikoj meri koliko im i kako uslovi date sredine to omogućavaju.

Obdarenost se često javlja već na ranom predškolskom uzrastu. Sasvim rano ona se, pre svega, može ispoljiti u muzici i slikarstvu. Rano pojavljivanje sposobnosti svedoči o postojanju

povoljnih prirodnih uslova za njihov razvoj. Tako, na primer, kod Rimskog-Korsakova sposobnost za muziku se ispoljila već u drugoj godini, kod Mocarta – u trećoj, Čajkovskog – u petoj. Rjepin je počeo crtati u četvrtoj godini, Puškin je pisao stihove u devetoj, a Ljermontov u desetoj godini.

Uopšte uzev, obdarenost prema umetnosti se javlja ranije nego prema nauci, a u naučnoj oblasti obdarenost se javlja ranije prema matematici.

Pored ranog pojavljivanja, za razvoj obdarenosti veliki značaj ima i stvaranje za to povoljnih uslova: brige o razvijanju talenata, vaspitanje istrajnosti i marljivosti, umenje i upornost da se prevazilaze teškoće, individualno i individualizovano prilaženje i pomaganje, podsticanje određenih interesovanja, podrška uključivanja dece u aktivnosti prema kojima imaju povećane ili izrazite sklonosti, obezbeđivanje optimalnih uslova i sl.

Mnogi obdareni i kreativni pojedinci, koje je proučavao Džon Štajner (John Steiner, 1985), na formativan način su usvajali interesovanja svojih roditelja. Noam Čomski (Noam Chomsky) je, na primer, pomažući ocu tokom svog detinjstva, bio uključene u rad na proučavanju srednjevekovne hebrejske gramatike, dok je Mocart (Wolfgang Amadeus Mozart) od ranog detinjstva bio uključen u muziku i muzičko stvaralaštvo kojim se intenzivno bavio njegov otac. Ova iskustva Štajner povezuje sa bogatom sredinom u kojoj su ova deca živela i uticajima kojima su bila izložena.

Identifikacija darovite dece

Neki autori (Ginsberg i Harison, posebno) smatraju da ima dosta roditelja koji imaju darovitu decu, a da to ne znaju, nego što ima onih koji nemaju darovitu decu, ali misle da ona to jesu.

Testovi inteligencije (IQ), mere i rezultati školskih postignuća tradicionalno su upotrebljavani za identifikaciju darovitosti. Međutim, samo primena testova inteligencije ne predstavlja više prihvatljiv način za identifikaciju darovitosti. *Darovitost se u savremenim teorijama i shvatanjima shvata mnogo šire i uključuje veći broj elemenata i oblika.* Najveći broj stručnjaka preporučuje upotrebu *većeg broja izbora* informacija o individualnim razlikama: zapažanja roditelja, grupne i individualne testove, podatke o postignućima u pojedinim predmetima i aktivnostima, o merama kreativnosti, nominaciji od strane nastavnika, o raznim postupcima rangiranja, podatke od strane

vršnjaka i drugova, ček-liste, sociometrijska ispitivanja, podatke, izveštaje i mišljenja nastavnika i stručnjaka u različitim oblastima talenata i darovitosti. Za identifikaciju se koriste rezultati i postignuća na raznim takmičenjima, olimpijadama, sletovima. Poslednjih desetak godina koriste se rezultati međunarodnih istraživanja TIMSS, PISA i dr., usmerenih na procenjivanje i upoređivanje sposobnosti učenika za primenu stečenih znanja i umenja u školskim i životnim situacijama (karakteristike učenika, njihovih porodica, nastavnika, obrazovnih ustanova i obrazovnih procesa).

Smatra se da roditelji mogu biti pouzdani u identifikaciji darovitosti i kreativnosti, za razliku od škole i nastavnika koji mogu biti nesvesni u pogledu dečijih neakademske mogućnosti i sposobnosti. Informacije roditelja mogu biti posebno korisne da se promeni slika o detetu koje može biti procenjeno kao „neobično“, „neobuzdano“ pa i „otkačeno“. Roditelji mogu biti uspešniji u procenjivanju identifikacije kada im nastavnici daju specifične kriterijume koji mogu biti primenjeni za identifikaciju.

Da bi identifikacija darovite dece i mladih bila što uspešnija, neophodna je saradnja roditelja sa školom, nastavnicima, pedagoško-psihološkom službom, savetovalištim i sl., posebno u slučajevima kada se deca ne uklapaju u očekivanja koja roditelji smatraju „normalnim“, što ih čini zabrinutim, zato što je dete „drugачije“, što može da postane društveno izolovano (usamljeno), kao i kada roditelji ne mogu da pruže emocionalnu podršku koja je potrebna ovakvom detetu ili nisu u stanju da mu obezbede i pruže odgovarajuću intelektualnu ili vaspitnu podršku i stimulaciju.

Osobnosti porodice i darovita deca

Darovita deca često predstavljaju vrstu izazova, ali i problema za roditelje i porodicu. Ponašanje roditelja u podizanju darovitog deteta obično proizilazi iz znanja koja imaju o „normalnom“ detetu. Kada se dete ne ponaša prema odgovarajućim očekivanjima roditelja, javljaju se teškoće u pogledu komunikacije, saradnje i razumevanja. Darovita deca mogu da izazovu kod roditelja osećanje neadekvatnosti time što osećaju da nisu pripremljeni da mu pruže emocionalnu podršku ili intelektualne podsticaje. Roditelji mogu da budu i posebno oduševljeni svojim detetom i ono im može postati neka vrsta „stepenice“ u ekonomsko-socijalnom statusu, što postaje problem kada roditelji imaju neuobičajeno velika očekivanja

o postignućima deteta. Neslaganje između intelektualnog i socio-emocionalnog razvoja darovitog deteta može da stvori stresove i za dete i za roditelje. Problem je da se detetu pruži adekvatna podrška, a da se ne stvori osećanje ljubomore kod braće i sestara, ili frustracija i inferiornosti ako je, na primer, mlađe darovito dete prevazišlo roditelje i postignuća starijeg deteta. Problem je i kada nema neophodne usaglašenosti između roditelja (majke, oca ili drugih članova porodice) u pogledu očekivanja od darovitog deteta, pa dete koristi manipulativnu tehniku prema roditeljima.

Karakteristike porodične sredine darovite dece

Karakteristike porodica u kojima žive darovita deca mogu se generalizovati na sledeći način (prema: E. Winner, 1996):

- Darovita deca zauzimaju „posebne pozicije“ u porodici: najčešće su ona prvorođena ili jedinčad.
- Darovita deca najčešće odrastaju u „obogaćenim“ sredinama.
- Njihove porodice su usmerene ka detetu: roditelji svu pažnju i energiju usmeravaju da bi bili sigurni da takva deca rano dobiju primerene mogućnosti u oblastima u kojima pokazuju talente (instruktori, nastavnici, specijalne škole i sl.). Mnogi talentovani i kreativni pojedinci usvojili su na formativan način interesovanja svojih roditelja, što je povezano sa bogatom sredinom kojoj su ova deca bila izložena (Jehudi Menjuhin, Mocart, Noam Čomski i dr.).
- Roditelji obezbeđuju značajnu nezavisnost i slobodu darovitoj deci, pružaju autonomiju i očekuju da i sama deca donose odluke, čak i uz određene rizike; autoritarni i autoritativni roditelji i njihovi standardi.
- Stimulacija i visoki standardi, harmonija i negovanje su karakteristike porodica darovite dece. Ove porodice su više kohezivne, a manje konfliktno od porodica nedarovite dece.

Visoka postignuća, u bilo kom domenu, povezana su sa *visokim standardima i zahtevima* koje su kao model postavili odrasli (roditelji, nastavnici, eksperti). Navedene karakteristike i svojstva porodica i roditelja mogu da podrže, neguju i razvijaju talente, ali *ne mogu da stvaraju talente*.

Prisustvo darovitog deteta u porodici može da *mobilize* ukupnu porodičnu pažnju i njene napore na sličan način kao što se to dešava kada je u porodici hendikepirano dete.

Darovita deca zauzimaju poseban (specijalan) položaj u svojim porodicama. Ova deca su tipično *prvorodena* ili *jedinčad* i ovi nalazi su široko prihvaćeni.

Za prvorodeno dete objašnjenje može biti motivacione prirode: rane godine ova deca provode u posebnom položaju koji gube kada se pojave braća ili sestre. Sa genetskog stanovišta se to može prihvatiti. Roditelji koji odluče da imaju samo jedno dete mogu da budu ljudi sa visokim sposobnostima, ali koji žele da poklone manje vremena podizanju deteta, a više svojim delatnostima, interesovanjima, profesiji i sl. Objašnjenje u pogledu sredine može predstavljati prednost i za jedinčice i za prvorodeno dete. Ova deca imaju više podsticaja u ranim godinama u poređenju sa decom u porodicama u kojima ima braće i sestara.

„Obogaćena“ sredina za darovitu decu je zanimljivija, raznovrsnija, stimulativnija, a obrazovni nivo roditelja ima snažnu ulogu u razvoju dečijih talenata. Međutim, darovitost se razvija i u siromašnijim i neobrazovanim porodicama. Sredina nije obavezno ta koja sama po sebi pozitivno deluje na dete. Pre su to *genetska svojstva* deteta koja ga usmeravaju da odabere određene vrste i oblike sredine (E. Winner, 1996).

Porodica se na dva načina usmerava na razvoj darovitosti: jedan, ili oba roditelja, poklanjaju mnogo vremena i truda na podsticanje i usmeravanje deteta, ili se roditelji žrtvuju, pa i mnogo čega se lišavaju kako bi dete dobilo najviši nivo pomoći, praktičnih vežbi i sl., od najboljih instruktora i stručnih učitelja i trenera. U oba slučaja život porodice je potpuno organizovan oko dečijih potreba, njihovih mogućnosti, težnji i interesovanja, njihovog napredovanja i uspeha. Tako, na primer, otac Jehudi Menjuhina napustio je službu da bi pomogao uspeh i karijeru svoje dece, očevi Mocarta i Pikasa posvetili su se negovanju izuzetnih talenata svoje dece; otac mađarskih šahistkinja u porodici Polgar posebno je radio sa svojim ćerkama, dok je Noam Čomski, tokom svog detinjstva, pomagao ocu i bio uključen u istraživanja srednjevekovne hebrejske gramatike. Ova iskustva se mogu povezati sa *bogatom sredinom* kojoj su ova deca bila izložena i pod čijim uticajima su se razvijala (E. Winner, 1996; John Steiner, 1985). Dijalog, saradnja, podrška i pomoć često se pokazuju kao katalizatori da bi se spojile ideje koje pojedini mislilac ne bi zapazio, njome se bavio, objasnio ili poboljšao prilaz.

Porodice darovite dece su najčešće opisane kao harmonične, tople, koje se vole i poštuju, one su više kohezivne, a manje

konfliktne od porodica nedarovite dece, teže visokoj integraciji, za razliku od drugih, koje vode visokim izazovima.

Kolangelo i Detman (Colangelo i Dettman, 1983), razmatrajući probleme roditelja i porodica darovite dece, ukazuju da postoji velika potreba za organizovanjem eksperimentalnih istraživanja kao i ponavljanje studija koje se odnose na integraciju između roditelja i darovite dece. Generalno posmatrano, roditelji su često zbunjeni u pogledu svoje darovite dece, a ta zbunjenost proizilazi iz njihove nepripremljenosti u pogledu podizanja „izuzetnog“ deteta; karakteristike postignuća su povezane sa specifičnim karakteristikama roditeljskog i porodičnog ambijenta. Darovita deca predstavljaju izazov i probleme koji se razlikuju od potreba i zahteva druge dece. Poseban problem je kada roditelji ne komuniciraju u pogledu onoga što očekuju od darovitog deteta (kada se na slažu): kada jedan roditelj naglašava napor u pogledu rada, a drugi ističe postignuća. U takvim situacijama dete može da razvija manipulativne tehnike.

Porodica i mogućnosti podsticanja i razvoja darovite dece

U savremenim uslovima života mnoge porodice imaju krupne teškoće različite prirode i karaktera: finansijske, zdravstvene, stambene, kulturno-prosvetne i dr., što zajedno predstavlja otežavajuće okolnosti za sve članove porodice, a posebno za decu. Nekad su emocionalni i obrazovni problemi u porodici veća prepreka za darovitu decu od materijalnih. U takvim okolnostima, stav roditelja i značaj koji oni pridaju znanju važniji su podsticaj darovitom detetu od materijalnih mogućnosti. Roditelji mogu da budu prvi i najznačajniji u poučavanju darovitog deteta u različitim pravcima: u onom čime se sami bave, uputstvima i savetima gde deca mogu da vide i saznaju mnogo toga što ih posebno interesuje i privlači (muzeji, biblioteke, zoovrtovi, botaničke bašte, enciklopedije, knjige, priručnici, časopisi i sl.). Roditelji su oni koji daju pravac u sticanju novih znanja (saznanja) deteta i pomažu mu da ta saznanja sledi, oblikuje ili primeni.

Imajući u vidu osobenosti i potrebe darovite dece, roditelji mogu da omoguće i pomognu detetu da: proširi svoja saznanja i interesovanja, da mu pomognu da misli kritički, da generalizuje informacije, da ih uspešno primenjuje na nove slučajeve i situacije u novim i izmenjenim okolnostima; da ideje iskazuje jasno, razgovetno

i da ih razvija u razgovoru sa drugima, da pronalazi alternativna rešenja i razmatra njihove moguće posledice, da planira svoje aktivnosti, razvija kvalitete istrajnosti, upoznaje se sa tehnikama traženja, prikupljanja i sređivanja podataka. Fleksibilan i kreativan prilaz u poučavanju i učenju znači nuđenje izbora (sa većim brojem mogućnosti) i podsticanje individualne sposobnosti u radu. Učenje sa partnerom (vršnjakom) ili sa grupom može da proširi mogućnosti i za učenje od nekoga i za poučavanje drugih. Darovita deca mogu da imaju koristi od rada sa manje sposobnim, sa sposobnijima, kao i sa vršnjacima istih sposobnosti.

Dete koje misli je i dete koje postavlja pitanja i očekuje odgovore, pa roditelji treba to da podržavaju, podstiču i razvijaju. Od ranog uzrasta, sposobna deca mogu da budu upoznata i sa komplikovanim i širim idejama koje su predstavljene na jednostavan i imaginativan način.

Promene i problemi savremene porodice

Danas se ne može uopšteno govoriti o porodici kao jedinstvenom modelu niti u okviru jedne zemlje, a pogotovo ne šire. Uopšteno se može govoriti o njenom značaju, važnosti i brojnim funkcijama, što predstavlja neke zajedničke i trajne karakteristike porodice. Ali je isto tako izvesno da postoje razlike, negde i vrlo krupne, koje proizilaze iz ekonomske razvijenosti, kulturno-teorijskih faktora, tradicije itd. Ne postoji, dakle, jedinstveni tip porodice, ali za veliki njihov broj neke teškoće i problemi su zajednički, bez obzira na razlike (ekonomske i socijalne). Te zajedničke teškoće i problemi se pokazuju na sledeći način:

- U velikom broju porodica očevi su znatno vreme odsutni iz porodice zbog uslova njihovog privređivanja;
- Sve veći broj žena ulazi u sferu profesionalnog rada, kako zbog ekonomskih razloga tako i zbog potrebe za samorealizacijom kao slobodnog ljudskog bića;
- Smanjuje se broj članova porodice i broj dece zbog mnogih razloga;
- Povećava se broj razvoda brakova;
- Povećava se broj dece neudatih majki;
- Povećava se snažna urbanizacija koja menja stil i sadržaje življenja i ograničava ili sužava normalni razvoj dece i mladih;

- U toku su značajne migracije stanovništva širih razmera (unutrašnje i izvan zemlje);
- Značajno su se izmenile društvene i moralne vrednosti u kojima rastu mladi, što povećava razdaljinu između mladih i starijih i utiče na efikasnije podizanje mlade generacije;
- Sve veća nezaposlenost i otežano zapošljavanje mladih ugrožava kohezionu snagu i stabilnost porodice.

Stoga svestranije sagledavanje porodice omogućava njeno bolje upoznavanje i uočavanje njenih mogućnosti da deluje kao prvi i ozbiljni faktor u vaspitanju dece i mladih, a posebno talentovanih i darovitih.

Uz smanjivanje obima porodice, to jest broja članova jednog domaćinstva, sve je prisutniji fenomen – *segregacija po uzrastu*. Naime, sve su ređe gradske porodice u kojima žive baka i deda. U zadnje vreme, međutim, zbog nemogućnosti da mladi sebi obezbede stan, dolazi do fenomena: mladi dugo ostaju sa roditeljima i u roditeljskom domu, bilo da su oženjeni (udate) ili nisu. Takva situacija otvara nove porodične probleme pa i tenzije, što je nepovoljno za ukupnu atmosferu u porodici, posebno u pogledu odnosa među članovima porodice i vaspitanja dece.

Literatura:

- Đorđević, B. i Đorđević, J. (2007), *Savremeni problemi društveno-moralnog vaspitanja*, Savez pedagoških društava Vojvodine, Novi Sad.
- Colangelo, N. and Dettman, D. (1983), *A review of Research on Parents and Families of Gifted Children*, *Exceptional Children*, (50) 1, 20-27.
- Gardner, H. (1985), *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligence*, New York.
- Harriman, L. (1985), *Family-life Education*, The international Encyclopedia of Education, Vol. 3, Pergamon Press.
- Maksić, S. i Mirkov, S. (2007), *Saradnja škole i porodice u podsticanju talenata i kreativnosti mladih*. Saradnja škole i porodice, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd.
- Merse, W. and Wingo Max, G. (1962), *Psychology and Teaching*, Scott, Foresman and comp.
- Passow, A.H. (1985), *Gifted and Talented*, The international Encyclopedia of Education, T. Husen, Postlethwaite, Vol. 4, Pergamon Press.
- *Психологический словарь* (1983), „Педагогика“, Москва.

- Steiner-John, V. (1985), *Notebooks of the mind: Explorations of Thinking*, Univers. of New Mexico Press.
- Taylor, C. (1964), *Creativity Originess and Potential*, McGrow Hill.
- Winner, H. (1977), *Gifted Children: Myths and Realities*, Basic.
- Woodliffle, H. (1977), *Teaching gifted learners*, Toronto.

Academician Jovan Đorđević
Belgrade

FAMILY AS A FACTOR OF GIFTEDNESS ENCOURAGEMENT

Abstract: Within introductory speech, in seven brief chapters representing a coherent whole, the keynote speaker points to the problems of the nature, specific characteristics and identification of giftedness, the features of the environment the gifted live and develop in, possibilities of their encouragement and development, as well as the changes occurring in contemporary family. The aim of the speech is to emphasize relevant problems characterizing family setting of talented (gifted) children and to incite the discussion in the international conference Family as a Factor of Giftedness Encouragement (14th Round Table).

Key words: giftedness, talent, parents, family, education, encouragement and development, values.

